

Актуальність комплексних судових психолого-лінгвістичних і мистецтвознавчих експертиз у кримінальних провадженнях щодо домагання дитини

Євгенія Ковкіна

кандидат філологічних наук, завідувач лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-8693-9868>, e-mail: evkovkina@gmail.com

Ольга Пукліч

завідувач відділу мистецтвознавчих, психологічних та інших досліджень, Київське відділення Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Київ, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9002-525X>, e-mail: olga.pucklich@gmail.com

Валерія Онацька

науковий співробітник лабораторії почеркознавчих, лінгвістичних, психологічних та мистецтвознавчих досліджень, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса» Міністерства юстиції України, м. Харків, Україна, ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-3150-6971>, e-mail: valeri44447@gmail.com

Описано інтеграційний підхід для проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних і мистецтвознавчих експертиз. Визначено, що завданням таких експертиз є ретельний аналіз об'єктів деструктивного характеру, а також визначення потенційного психологічного впливу таких об'єктів на систему ціннісно-світоглядних орієнтирів дитини.

Ключові слова: інтеграційний підхід; комплексна експертиза; об'єкти деструктивного характеру; сексуальне насильство над дітьми; інтелектуальні розпусні дії.

Relevance of Comprehensive Forensic Psycho-Linguistic and Art Examinations in Criminal Proceedings Concerning Child Sexual Harassment

Yevheniia Kovkina, Olha Puklich, Valeriya Onatska

An integrative approach to conducting complex forensic psychological-linguistic and art-historical examinations is described. It is determined that the task of such examinations is a thorough analysis of objects of a destructive nature, as well as determining the potential psychological impact of these objects on the system of value and worldview orientations of the child.

Keywords: integrative approach; comprehensive examination; destructive content; child sexual abuse; intellectual corrupting actions.

В умовах найвищої концентрації воєнної загрози з боку рф відбувається різка зміна сталих процесів життя українського суспільства, на жаль, найвразливішою категорією сьогодні

є діти. Ракетні обстріли, загроза життя, що супроводжується руйнуваннями, переселеннями з небезпечних територій, призводить до втрати звичного способу життя, розлуки з рідни-

ми і друзями, що особливо відбивається на світосприйнятті дітей.

Сучасні глобалізаційні процеси й необмежена можливість користування всесвітньою павутиною призводять, крім безлічі позитивних аспектів, ще й до нових викликів і загроз, зокрема вони стосуються й дітей. Відчуваючи потребу у спілкуванні, часто не маючи змоги відвідувати навчальні заклади (садочки, школи, коледжі) і бажаючи спілкуватися, діти та підлітки шукають уваги в соціальних мережах. Сьогодні всім зрозуміло, що мережа «Інтернет» — це неосяжний простір не лише для дружнього спілкування, а й для злочинів різного характеру, особливою загрозою поміж яких є кримінально карана діяльність щодо розміщення матеріалів сексуального характеру, а також спонукання дітей до дій сексуального характеру.

Ідеться про сексуальне насильство над дітьми в інтернеті, на позначення якого сьогодні застосовують такі терміни, як «секстинг», «онлайн-грумінг», «сексторшен» та ін. Сексуальне насильство над дітьми в онлайн-просторі виявляється по-різному, від небажаних для дитини розмов на інтимні теми або надсилання дітям відвертих фото-, відеоматеріалів та прохання поділитися аналогічними у відповідь, до поширення таких матеріалів, погрози або шантажу з подальшими сексуальними діями або експлуатацією, зокрема, уже не в режимі онлайн, а в реальному житті.

На рівні чинного законодавства України передбачена кримінальна відповідальність за вчинення розпусних дій щодо малолітніх і неповноліт-

ніх дітей. Диспозиція ст. 156-1 Кримінального кодексу України (далі — *КК України*) передбачає кримінальну відповідальність за домагання дитини для сексуальних цілей [1]. Законодавець визначає, що кримінально караним є фізичне учинення розпусних дій сексуального характеру щодо дитини й висловлення повнолітньою особою пропозиції зустріти дитину (зокрема, із застосуванням інформаційно-телекомунікаційних систем) з метою вчинення щодо неї будь-яких дій сексуального характеру, а також здійснення інтелектуальних розпусних дій (інтелектуального розбещення).

У цьому контексті під інтелектуальними розпусними діями можуть бути випадки демонстрування дитині зображень порнографічного характеру, відеофільмів на цю тематику, а також цинічні розмови з нею на сексуальні теми тощо. Окрім того, використання під час учинення розпусних дій творів, зображень або інших предметів порнографічного характеру кваліфікується за сукупністю злочинів, передбачених відповідними частинами ст. 156 і 301 КК України [1].

Сьогодні в Національному науковому центрі «Інститут судових експертиз ім. Засл. Проф. М. С. Бокаріуса» під час аналізу об'єктів деструктивного характеру застосовують інтеграційний підхід, а саме: проводять комплексні судові психолого-лінгвістичні та мистецтвознавчі експертизи щодо встановлення фактів сексуального насильства через спонукання дитини до статевого акту, надсилання фотоматеріалів інтимного характеру із зображеннями власного тіла, що розглядається зо-

крема як сексуальне насильство над дітьми (CSAM), грумінг тощо.

Завданням комплексного лінгвістичного, мистецтвознавчого та психологічного дослідження є ретельний аналіз об'єктів деструктивного характеру, зокрема, розміщених в мережі «Інтернет» матеріалів, що демонструють дії сексуального характеру, зокрема і за участю дітей без їхньої згоди.

У межах зазначеного інтеграційного підходу експертом-лінгвістом визначаються висловлювання, виражені у формі спонукання до вчинення певних дій, наприклад, надіслати зображення, погодитися на зустріч тощо. Як інструмент впливу на дитину можуть бути застосовані висловлювання, виражені у формі погроз, вимог, залякування; висловлювання образливого, принизливого, непристойного характеру.

Експерт-мистецтвознавець установлює ознаки наявності інформації, що має сексуальний та/або порнографічний характер, а також належність інформації до дитячої порнографії; ознаки визначення категорії насильства та жорстокості, а також ознаки пропаганди матеріалів, що демонструють дії сексуального характеру.

Експерт-психолог, аналізуючи надані на дослідження об'єкти на основі результатів лінгвістичного та мистецтвознавчого аналізу, визначає наявність або відсутність психологічного впливу цих об'єктів на дитину з урахуванням їхнього змісту, інтенцій, цільової спрямованості та наявності засобів маніпулятивного характеру. Психологічний вплив може виявлятися у трансформації систем

цінностей, установок, мотивів, соціальних стереотипів та світоглядних орієнтирів дитини в бажаному для адресанта напрямі, тобто у формуванні певного ставлення дитини до ідей, які пропонує адресант.

Отже, результатом комплексного дослідження під час аналізу об'єктів деструктивного характеру є встановлення висловлювань, виражених у формі спонукання дитини до статевого акту, наявності інформації сексуального і/або порнографічного характеру та характеру дитячої порнографії, а також виявлення наявності / відсутності потенційного психологічного впливу такої інформації на систему ціннісно-світоглядних орієнтирів дитини.

Висновки проведеного інтеграційного дослідження можуть бути одним із доказів причетності підозрюваного до інкримінованого діяння щодо сексуального насильства над дитиною, домагання дитини, зокрема в контексті вчинення інтелектуальних розпусних дій.

Перелік джерел посилання

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 28.08.2025).
2. Алікіна Н. В. Науково-психологічні засади та практичні питання експертизи за подіяння психологічного впливу. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2004. Вип. 4. С. 502.
3. Коваль Н. Л. Методичні рекомендації з проведення судово-психологічних експертиз у кримінальних справах з питань застосування психологічного впливу: звіт НДР (заклуч.). Київ, 2011. 71 с. Реєстр. № 0109U000737.